

Sct. Hans tale ved bålet i Hald Ege d. 23. juni 2007 kl. 21.00

Mallebrok er død i krigen

A7 D

Fi-li-ong-gong-gong og tinge-linge-ling

D G A7 D

Mallebrok er død i krigen i atten-fire-tres

D G D D G D

i atten-fire-tres, i **atten-syv-og-tres**

STOP

D G A7 D

Kære tilhørere!

I det følgende kvarters tid skal vi have bevist, hvorledes Sct. Hans, Hald Ege og jeg selv blev til. Vi vil tage spring af 10 år og krydre disse dekader med Sct. Hans snak. Som hjælp til at styre dekaderne har Jørgen (Nielsen) og et par hekse (Berit Gøthgen og Ellen Naur) lovet at hjælpe.

- 1867 I 1867 beslutter regeringen, at halvdelen af den danske hær (10.000 mand, dobbelt så mange som det daværende indbyggertal i Viborg) skal indkaldes til øvelser i 45 dage, hver sommer ved Hald, for vi skulle jo gerne have vundet både Nord-og Sydslesvig tilbage igen. Fodfolket lå i telte i området mellem Hald og Herningvej og artilleriet lå ved den nuværende Egeskovvej og Videbechs Allé. Langs vejen derovre (Egeskovvej) havde Viborgs handlende kronede dage med boder der solgte: tobak, sivsko, bøger, blade, skrivemateriale og meget mere og der var selvfølgelig skomager, barber, urmager og ligtorneoperatører og mange andre.

Sct. Hans dag, som det er i morgen d. 24 juni, er opkaldt efter Johannes Døberen. I katolsk tid delte han og fætteren, Jesus, kalenderåret mellem sig. Man sagde, at Jesus er født 6 dage før 1. januar altså den 25. december og Johannes er født 6 dage før 1. juli altså d. 24. juni

- 1877 Omkring 1877 bliver de to eneste murstenshuse i Hald-lejren bygget. I kan se det ene endnu, næsten i oprindelig udgave (Traneskovhus). Det er det hus, der ligger langs markkanten og ved kanten af Lille Traneskov lige til ventre før Bækkelund når man kører mod syd, mod Herning. Af det andet hus er kun bevaret trappestenen i granit, som stadig ligger ved Egeskovvej 22. I mine drenge år (1960'erne) afleverede vi agern hos skovløber Kidmose i det gamle hus. Vi fik en krone pr. kilo, og de blev straks omsat ovre på den anden side af Egeskovvej enten hos bager Nørgaard i nr. 31, købmand Nielsen i nr. 33, købmand Lawaetz i nr. 39, fru Hessums kiosk i nr. 9, tatolet i nr. 17, købmand Poulsen i nr.3 eller hos gartner Christensen i nr. 1.

Sct. Hans dag var officiel helligdag indtil 1770, og alle jer der hedder Hans, Jens, Jøns, Jes og efter engelske John the Baptist også John og Jon, kan takke Johannes Døberen for jeres navn.

1887 Omkring 1887 (1889) bliver de to omtalte murstenshuse og en masse træbygninger fra Hald-lejren overtaget af Hald. Selve lejrene med soldater var stoppet i 1880, vel i erkendelse af, at det ikke var ved våbnets magt, at man kunne få Nord-og Sydslesvig tilbage.

Når vi brænder bål til Sct. Hans, gør vi det for at fejre solen, lyset og sommeren. Men vi gør det også i overført betydning, for at give udtryk for, at vi bekender os til lyset, det varme det gode og det rigtige. Det er derfor, vi har traditionen med at brænde en heks af på Sct. Hans bålet. Vi tror ikke på hekse, men vi kender til ondskab og mørke, og derfor brænder vi heksedukken af, som skal symbolisere det onde, mørke, dystre og hårdhjertede i livet.

1897 I 1897 er der stille i Hald Ege, men i Vendsyssel bliver en formodet heks lynchet.

I Danmark blev den første heks brændt på bålet i Stege i 1540, altså kort efter reformation, som vi jo ellers hylder så højt her tæt på Hans Tavsens by. Den sidste officielle heksebrænding blev foretaget i 1693. I denne ca. 150 års periode blev der brændt ca. 1000 hekse i Danmark altså 6 -7 stykker pr. år!

1907 I 1907 kan man tage toget fra Bækkelund til Viborg og man er gået i gang med at bygge Nonbo Skole, lige der hvor Herningvejen (Egeskovvej) krydser banen. Den første skole var i den bygning, der vendte ud mod Egeskovvej og som blev revet ned sidste år. Nu ser man en glasfacade. Mange husker stadig ledvogterens hus på den modsatte side af banen.

Det mest forunderlige der skete Sct. Hans nat, var det mirakuløse vand i de hellige kilder: Det blev forvandlet til medicin, troede man. Man drak af vandet, vaskede sig i det og man overnattede ved kilden og havde derfor bål. Bålbrænding og kildebesøg hørte nemlig sammen. Man sagde, at man brændte "sankthansblus" eller "glædesblus" og det foregik som regel på et højt punkt, så ilden kunne ses langt borte. Skæret fra bålene var med til, at holde alt ondt borte - hekse og onde magter - væk fra den højtidelige, ja næsten hellige midsommernat. I midsommervisen synger vi: "dem vil vi fra livet med glædesblus holde".

1917 I 1917 bygges der 64 træbarakker til lazaretlejr for tyske og østrig-ungarske krigsfanger fra russisk krigsfangenskab: "De Røde Barakkers By". Det sker på de samme arealer, som blev brugt af militæret under Hald-lejrene 50 år tidligere. Senere bliver det til "Folkekuranstalten", "Folkekuren" eller bare "Kuren". Ligesom sidst er det en krig, der sætter gang i Hald Ege nemlig 1. Verdenskrig. Røde Kors bygger også en tilsvarende lejr i Horserød for russiske krigsfanger fra tysk og østrigsk-ungarsk fangenskab.

I ældre tid mente man som sagt, at naturkræfterne var særligt virksomme ved midsommertid derfor kom der mange besøgene til helligkilderne rundt om i Danmark. I Karup var en meget besøgt kilde, Vor Frue Kilde, som nærmest var en økonomisk guldgrube. En blind skulle eftersigende have fået synet tilbage ved at bade øjnene i vandet fra kilden.

1927 I 1927 bygges Hald Eges første private beboelseshus, ”Depot-Andersens Hus”, det nuværende Egeskovvej nr. 15, på hjørnet af vejen op til kirken.

I Danmark er det først i 1920'erne, at man på Kalundborg egnen brænder en dukkeheks på bålet. Man mener, at traditionen er kommet med nogle tyskere, der arbejdede på skibsværftet i Kalundborg.

1937 I 1937 kommer Hald Ege til at hedde Hald Ege og navnet er jo naturligt nok – ikke sandt? Så der er altså 70 års fødselsdag for navnet i år. ”Skovbo” – huset jeg selv bebod, tidligere posthus og bank, bliver også bygget i 1937.

Ved Helligkilderne opstod der markeder og dermed velstand, akkurat som soldaterlejrene ved Hald gav velstand til Viborg området. Det var skik, at en gammel kone, KILDEKONEN, altid holdt til ved kilden og mod et honorar instruerede den syge i kildevandets helbredende kraft. Mest kendt af alle er vel Kirsten Pihls kilde i Dyrehaven. Her kan man da sige, at markedet (Bakken) er blevet permanent.

1947 I 1947 er min far udstationeret som politibetjent på Kuren, som på daværende tidspunkt huser tyske krigsfanger og flygtninge. Til et bal i den fine pavillon (nu nedrevet), der lå på bakken ovenfor Niels Bugges Kro, møder han den, der senere bliver min mor.

I forbindelse med Sct. Hans og andre mærkedage er der opstået folketro/overtro og varsler. Her vil følge en række:

I aften har I alle chancen for hurtig rigdom. Man kan nemlig Sct. Hans aften gå ud i skoven og finde nogle bregner. Man samler så nogle bregnefrø og lægger dem i sine træsko og nu er man så i stand til at kunne se skjulte skatte, som er gemt i jorden.

1957 Mine første erindringer stammer fra dette år. Ungarske flygtninge var indkvarteret på Kuren og der gik historier om, at de var vilde og at det var farligt at færdes i skovene, for de kunne finde på at kaste økser efter folk. Historierne er sikkert opstået, fordi det var ungarene, der etablerede mange af stisystemerne i Langskov og Store Traneskov mellem Bækkelund og Kuren. Man kan endnu se en del af de fine træskilte, der anviser ruteretningen: Afd. A, som er alt det overfor HP Hessum, Afd. B, som er det oppe ved børnehaven og drivhusene, Bækkelund, Hald, Egekroen (senere Egekrogen (et alderdomshjem) og siden Niels Bugges Hotel) og endelig Restaurant Egely (hvor jeg er født og opvokset).

Man må huske på, at der var mellem 300 og 500 patienter på Kuren, og meningen for mange af dem var jo netop genoptræning gennem motion og lange gåture i skovene. Gåture giver jo også appetit. På Egely kunne man købe kaffe og kringler m.m.. Om onsdagen blev der solgt æbleskiver og om søndagen, var der dansant. Folk blev ”høje” af dansen og kaffen, så jeg er mange gange blevet sendt op på Kuren med glemte stokke og krykker, dog ikke rullestole.

Specielt I piger skal passe på her Sct. Hans nat. Mangen en pige er blevet stukket af Sct. Hans-ormen. Følgevirkningen kan tydeligt ses ca. 9 måneder senere.

1967 Det nye Hald Ege, Teglgårdsvej, Slugten og Brinken skyder op. Kirken bliver taget i brug og har dermed 40 års fødselsdag i år. Jeg er med på det første hold konfirmander, der konfirmeres i kirken af Erik Aagaard året efter. Bare få år tidligere sad jeg og holdt min første kæreste (Marianne, Bus-Jørgens datter) i hånden oppe på Nissehøjen, der hvor korset nu står. Vi skuede ud over markerne, som var delt af Koldbækken, over mod Ballonhøjen og Teglgården. En sand/grusvej, nu Teglgårdsvej, førte over til Nonbo og ”Sahara” (de sandede jorde) og videre over til Vedsø.

Hvis en mand vil vide, om en af tre piger vil have ham, da skal han Sct. Hans nat lægge fire sedler under sin hovedpude. På de tre første sedler skal han skrive navnet på de tre han holder mest af, på den fjerde intet. Når han er faldet i søvn og vågner igen, skal han trække en af dem. Trækker han en af de tre piger, er det jo meget godt, men trækker han den fjerde, vil ingen af dem have ham.

1977 Apropos Sahara, så står provinsens største bofællesskabet, Nonbo Hede, færdigt i 1977 og siden er udbygningen af Hald Ege fortsat mod øst.

Midsommerdug, dvs. den dug som falder natten mellem d. 23. og 24. juni er godt for mange ting. Denne dug brugtes derfor af de ældre landsbysmede til at hærde hølær og knive i. Så blev alt æggetøjet næsten uopslideligt. Man indsamlede denne midsommerdug ved, om natten, at trække et lagen hen over det våde græs, og siden vråde lagenet over et trug.

1987 Hald-spillet dette år hed: ”Så skal vi til Viborg” og omhandlede det faktum, at Viborg har været byen, hvor tingene blev afgjort gennem næsten tusind år. I tredje halvleg i rafflespillet: ”tænkeboks” er jeg tit taget til Viborg.

*Regn Sct. Hans dag giver et grønt år.
Regner det til Sct. Hans bliver det ved i 40 dage derefter, og nødderne bliver spoleret.
Sankt Hans dags regn – gi’r godt til præst og degn. Det sidste håber jeg specielt på.*

1997 Efterskolen etableres i en del af de røde barakker, og kommunens overtagelse af Kuren skaber nyt liv med udvidelsen: ”De Sorte Barakkers By”. Hald Eges vel nok mest kendte og fotograferede hus står færdigt dette år. Jeg har den glæde at bo lige overfor det, så jeg kan beundre det hver dag – jeg tænker selvfølgelig på det lille hus i træet på Egeskovvej 29.

Sct. Hans aften plukker en pige 9 slags blomster. Dem lægger hun under sin hovedpude, og hun vil da, i drømme, se sin tilkommende.

2007 I dette herrens år 2007 vokser Hald Ege stadig, både mod øst i ”Sahara” området og i ”De Sorte Barakkers By”.

Juleaftens aske gemmes og strøes over ryggen på hestene Sct. Hans, så er de beskyttede mod trolddom.

Stærk tørke efter Sct. Hans ødelægger høsten.

Før Sct. Hans trækker torden mod vinden, efter Sct. Hans trækker den med vinden.

Afslutning: Bevisførelsen er hermed tilendebragt:

1. Sct. Hans er opkaldt efter Johannes Døberen, men bliver stadig fejret som en hyldest til det gode, livskraften, lyset og livet.
2. Havde Danmark ikke tabt krigen i 1864, ville der ikke have været Hald-lejre og dermed var der ikke blevet oprettet en lazaretlejr og derfor heller ikke en Folkekuranstalt med dertilhørende beboelseshuse, der kom til at hedde Hald Ege.
3. Af samme bevisførelse kan jeg konkludere, at i hvert fald 3 krige er skyld i, at jeg står her: Krigen i 1864 som skaber Hald-lejrene, 1. verdenskrig som skaber ”De Røde Barakkers By”, og 2. verdenskrig, som sender min far til Hald Ege, hvor han møder min mor.

Jeg skal ikke rose mig selv, men noget godt er der da kommet ud af disse krige nemlig:

HALD EGE

Hermed fortsat glædelig Sct. Hans aften i vores lille by.

Poul Harald Christensen
Egeskovvej 18

PS.

Da jeg efter talen er blevet opfordret til at sende teksten til Hald Vind og Hald Eges hjemmeside, må jeg anstændigvis komme med en kildeliste (sikkert ufuldstændig):

”Historien kort” fra HaldEge.dk leveret af Kai Juhl Jørgensen (Brinken)
Folderne: Viborg Hedeplantage (nr. 124) og Hald Sø området (nr. 7) fra Skov- og Naturstyrelsen.
Hald Vind.
Hjemmesiden: viborghistorie.dk
Historiemagasinet SIDEN SAXO.
Post & Tele Museum.
Dansk Folkemindesamling.
Min mor på Trinbrædtvej, samt venner, bekendte og selvfølgelig mig selv.